

Mijn herinneringen aan de oude Hanzestad Harderwijk en aan haar vogelvangers

Door A. A. Tjittes

'Maar deze stad bestaat toch nog?' zal de lezer van dit artikel denken. Neen, feitelijk niet meer. Het is nog slechts een rudiment er van in de moderne stad, die zich met angstwekkende snelheid als een olievlek over de Noord-West Veluwe uitbreidt.

De eerste maal, dat mijn vrouw en ik kennis met de stad maakten, was op 12 oktober 1918, toen we in een krant gelezen hadden, dat het zuinige gemeentebestuur van plan was de voormalige Hortus-botanicus van de vroegere Universiteit te bestemmen voor de bouw van een aantal arbeiderswoningen. Van een oude bewoonster uit Harderwijk hadden we vernomen, dat in die Hortus nog een drietal merkwaardige bomen stonden, die moesten dateren uit de tijd, dat Linnaeus er zijn doctorsbul haalde, promoveerde in de medische wetenschap na een zeer lof-felijke verdediging zijner verhandeling over 'de oorzaak der intermitterende koort-sen' (1735). Bedoelde bomen waren een Ginkgo, een Plataan en een Doodsbeen-derenboom, *Gymnoclades canadensis*. De beide eerste bomen stonden er nog in hun volle glorie, maar de laatste was verdwenen.

Gelukkig is de bebouwing van de Hortus niet doorgegaan en staan de Ginkgo en de Plataan er heden ten dage nog. We vonden Harderwijk nog een stadje van Middeleeuwse allure. De stadsmuur aan de 'zeekant' volledig nog aanwezig en ook op 2 andere plaatsen; ook de Vispoort intact evenals grote kloostergebouwen, na de overgang tot de protestantse godsdienst voor de Gelderse munt en de academie gebruikt en tegenwoordig door de militairen benut. De pleinen geplaveid met

Putters leverden toendertijd een gulden op

Foto: Frits van Daalen

veldkeien uit de omgeving en in de hoofdstraten enkele mooie achttiende eeuwse gebouwen, met prachtige grote tuinen er achter, waarin vijver en hoog opgaand geboomte niet ontbreken. Een 1 kilometer lange baan van gekandalabreerde linden verbond de stad met het NS-station. Aan de zuidwestkant van deze laan strekte zich de stadsweide uit, waarop 70 stadsboeren ruim 300 koeien schaalden; aan de andere zijde waren warmoezerijen en korenvelden. Geen wonder, dat de Hanzestad een goede indruk op ons had gemaakt.

In 1924 werd onze aandacht weer op deze stad gevestigd door het jaarbericht van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen no. 14, aflevering 3, waarin J. F. M. van Malssen een Avifauna van Harderwijk publiceerde, samengesteld tijdens zijn verblijf als militair in die stad van oktober 1916 tot en met december 1917, daarbij geholpen door mr. J. F. Neeb, notaris aldaar, die een geduchte Nimrod was, en het rijke vogelmateriaal, dat in het Artismuseum uit de omstreken van Harderwijk afkomstig was. Uit deze verhandeling blijkt duidelijk, dat Harderwijk in de baan lag van een sterke vogeltrek, doordat de brede fronttrek in wzw richting door de aanwezigheid van de Zuiderzee gestuwd werd en een zw tot bijna z richting (zie de afbeelding in G. J. van Oordt's 'Vogeltrek', 1943, blz. 19 of in L. Tinbergen's 'Vogels onderweg', 3de druk, blz. 20). Om die trek te beleven maakten we in 1924 op 25 oktober een wandeling van Nijkerk naar Harderwijk. Eerst langs de haven van Nijkerk naar de kust waar we in het geboomte langs dat kanaal Vuurgoudhaantjes en Zwarte Mezen aantreffen. Daarna langs de Zuiderzeedijk naar het oosten, waar we tal van troepen trekkers, voornamelijk Veldleeuweriken, Vinken, Kepen en Spreeuwen schuin over de dijk het land zagen binnenvallen en daar in zuidwestelijke richting hun trek vervolgen. Troepjes Putters, Groenlingen, Geelgorzen en Boomleeuweriken zorgden telkens voor verrassingen.

Bij Hoef wendt de kustlijn zich naar het nno tot het 'Palmbos'. Op dit traject kwamen we veel Kramsvogels en Koperwieken tegen en wandelden we langs grote scharen laag vliegende Roeken. Geen wonder, dat we geen jaar meer lieten voorbijgaan, waarin we niet een of meer zulke wandelingen in oktober of begin november maakten. Daar we meestal laat in de namiddag Harderwijk naderden, zagen we geen vogelvangers in actie. De trekvogels waren gaan 'liggen' en de vangers hadden hun netten ingenomen.

In 1935 kwamen we metterwoon naar Harderwijk en betrokken op 1 november de laatste woning aan de Stationslaan, volgens de Harderwijkers het mooiste punt van de stad om te wonen. Vanuit ons huis hadden we het gezicht op de hoge bomen van de 'Plantage' of 'Boompjeswal', een deel van het vroegere bolwerk om de stad, en achter ons huis lagen boomgaarden en grote tuinen, door lepenheggen begrensd.

Vooraf in de maand mei van het volgend jaar beseften we ten volle, dat, om een bijbelse uitdrukking te gebruiken, ons de snoeren in lieflijke plaatsen waren gevallen. Voor ons achterraam zat op een morgen in een bloeiende appelboom een Nachtegaal te zingen. We zagen in de boomgaard achter ons huis zingende Bosrietzanger, Europese Kanarie, Vuurgoudhaantje en Bonte Vliegenvanger, zingende doortrekkers, die hier enkele uren vertoefden. Als we 's morgens ontwaakten, hoorden we Koekoek en Wielewaal roepen. Op de Stadsweiden, slechts 200 meter van ons huis verwijderd, baltsten Kievit, Grutto en Tureluur, hoorden we de Kwartelkoning en troffen er Paapjes, Grauwe Gorzen, Gele Kwikstaarten en Veldleeuweriken aan. Ten no van de stad strekten zich langs de kust de z.g. 'Groentjes' uit, lage weilanden, die geel kleurden door de Dotterbloemen met lila plekken er tussen van de Pinksterbloemen. Hier vonden we Orchideeën, Trilgras en Veenreukgras en troffen we behalve de vogels van de Stadsweiden ook Kemphanen en Scholeksters aan. In de uitgestrekte bossen ten oosten van de stad broedden bijna alle Nederlandse stootvogels: Torenvalk, Boomvalk, Sperwer, Buizerd, Wespendif en Havik. Van de laatste vogel kenden we in 1944 zelfs 8 bewoonde horsten tussen Putten en Nunspeet. Verder Rans- en Bosuilen, terwijl de Steenuil in holle peppels op de Stadsweiden broedde. Voeg daar nog bij Appelvink, Goudvink en Houtsnip als broedvogels in de bossen en dat we slechts 10 minuten gaans van het territorium van een Nachtegaal woonden, dan kan men zich wel voorstellen, dat we ons in een vogelparadijs verplaatst vonden.

In de stad werden we verrast door het zien van een opgezette Buizerd in de

etalage van een schoenwinkel en een Geoorde Fuut, een Kuifduiker en een Rood-halsfuut, allen in winterkleed, in de etalage van een herenkledingzaak. Vooral door de laatste 3 zeldzame vogels was onze nieuwsgierigheid geprikkeld en ook spoedig bevredigd, want de eigenaar van deze zaak vertelde ons, dat deze vogels afkomstig waren uit de nalatenschap van wijlen mr. Neeb. Veel middenstanders waren trots op hun grote volièrres, niet alleen bevolkt door Saksische Kanaries. We zagen er Vinken, Kepen, Groenlingen, Geelgorzen, Goudvinken, Sijzen, Putters, Fraters, ja zelfs Appelvinken, Kruisbekken, Sneeuwgorzen, een Strandleeuwerik en een Roodborst in. Op de vraag aan de eigenaar van de grote volièrre, waarin het Roodborstje zich bevond, of het vogeltje daar goed kon aarden, antwoordde hij, dat het soms gebeurde, dat het beestje 'dik' ging zitten. Dan nam zijn knecht hem mee naar diens huis en na enige dagen bracht hij het vogeltje weer gezond terug. Dit zeggende, gaf hij ons een knipoogje en wij begrepen hem. De komende herfst zouden wij er getuigen van zijn, hoe de volièrehouders de bevolking er van op peil konden houden.

De grote verrassing, die de herfst ons bracht, was de verschijning voor de kust van een grote schare Kleine Zwanen, *Cygnus bewickii*, begin oktober. Mijn leslokaal was op de 2de verdieping van de ambachtsschool met goed uitzicht op het IJsselmeer. Op een morgen was dat meer op eens bevolkt met wel 1000 van die mooie grote witte vogels, druk baltzend, waarbij hun gansachtig geluid, 'geblaf' noemden mijn leerlingen het, tot in ons lokaal doordrong. Natuurlijk werd de les een poosje onderbroken om met de jongens voor de ramen van het lokaal van dit schouwspel te genieten. Zij waren vol bewondering voor deze zwanen, toen ze hoorden, dat die de zomer doorbrachten heel op Nova Zembla en in de Siberische toendra's. Er werd ook druk gegrondeld, waarbij hun lange halzen geheel onder water verdwenen. Toen door een novemberstorm uit het zuidwesten de bodem van het IJsselmeer voor de kust geheel droogviel, konden we zien, hoe de zwanen de grond bewerkt hadden. De slikvlakte was geheel bedekt met ondiepe kuilen, ont-

Veel middenstanders waren trots op hun grote volièrres die niet alleen bevolkt waren met Sijzen

Foto: Hans Schouten

staan door het woelen in de grond van de zwanensnavels, op zoek naar de wortels van Fonteinkruiden, hun voornaamste voedsel tijdens hun winterverblijf. Achter ons huis liep een pad, begrensd door iepenhagen. Tegen het einde van september zag ik daar vaak iemand bezig de dunne toptwijgen van deze heg te verzamelen. Van een agent van de gemeentepolitie, vroeger jachtopziener en dus goed op de hoogte van het stroperswerk, vernam ik, dat deze twijgjes, ontdaan van hun bladeren, dienden om er lijmsokken van te maken.

Ze worden daartoe in een mengsel van gekookte lijnolie en houtteer gedoopt. Een bundeltje van deze zeer kleverige 'liemgaarden', zoals de Harderwijkers ze noemen, wordt in een stukje zeildoek gerold en is dan klaar voor het gebruik. Ook zagen we jongens uit een houtwal komen met een elzenboompje, rijk beladen met vruchten, de z.g. elzenproppen. Dit boompje moest een 'siezenkroon' worden. De trekkende Sijzen strijken graag in de elzen om hangende aan de proppen de zaden te eten. Door nu zo'n boom te voorzien van een aantal lijmsokken en er een kooitje met een loksijse in te hangen of er onder te zetten, worden makkelijk Sijzen gevangen. Een paar weken later werd ik in de marechaussee-kazerne geconfronteerd met zo'n siezenkroon, die te Hoophuizen in beslag genomen was. Op de top was een opgezet Sijse geplaatst en daarop stootte een Torenavalk, die daardoor met tal van lijmsokken in aanraking was gekomen, daardoor zo dik met lijm was besmeerd, dat we hem niet meer konden redden en hij na een paar dagen bezweek. Al spoedig konden we geen wandeling meer maken, of we vonden sporen van de lijmers of zagen we ze zelfs aan het werk. De Weisteeg was een geliefd jachtterrein voor hen. Deze landweg is omzoomd door elzen en op zondagmorgen konden we er in de herfst altijd wel aantreffen, gewapend met een lange stok aan de top waarvan een lijmsokje, bezig uit een troep Sijzen er eentje te 'stippen'. Als ze ons in het oog kregen, werd de stok weggeworpen en gingen ze er vandoor, want we stonden in een kwade reuk bij hen, als zijnde van 'de bescherming'. Jammer, dat ik geen Controleur-Vogelwet '36 ben. Nu bepaalden we ons tot het in stukken breken van de lange stok, waarvan meestal de lijmgaarde verdwenen was. Langs een weide, door houtwallen omzoomd, fietsende, zagen we in het midden er van een tak, voorzien van lijmsokken staan; aan de voet er van bevond zich een Goudvink in een heel klein kooitje. Op enige afstand was een boer op die weide aan het werk. Al spoedig kwamen we er achter, dat enigen van de 70 stadsboeren geduchte stropers waren, die bij hun werk op de akkers, welke meestal door mooie houtwallen omzoomd waren, ongestoord vogels konden vangen. Ik kende al spoedig enkelen van hen, die er tegen ons rond voor uitkwamen, er trots op te zijn. Ten tijde van een kruisbekkeninvasie herinner ik me nog het stralende gezicht van de boerenzoon, die mij meenam naar de stal en daar mij triomfantelijk een prachtige Kruisbek in een kooi toonde die hij gevangen had, terwijl hij op de akker werkte. Een andere boer woonde buiten; zijn erf grensde aan een lorkenbos, dat tijdens de invasie druk bezocht werd door Kruisbekken. Zijn volière bevatte in die tijd altijd enige Kruisbekken of te wel Dennenpapegaaien, zoals ze hier genoemd worden. Die volière was een doorgangshuis voor de vogels naar de talrijke volières der middenstanders in de stad. In die invasieherfst heeft hij in totaal 70 Kruisbekken in het lorkenbos 'gestipt'. Bij een bezoek, dat ik eens aan de volière van deze aartslijmer van kromsnnavels bracht, toonde hij mij een bijzondere Kruisbek, die hij nog nooit in zijn leven gezien had. Het was er een met op elke vleugel 2 witte banden, een Witbandkruisbek.

Ik zorgde er voor, dat deze vogel niet in een stadsvolière zijn einde zou vinden, maar dat hij in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden terecht kwam, waar zo'n zeldzaamheid thuis hoort. Sneeuwgorzen en Strandleeuweriken, als Zeeputters en Zeeleeuweriken hier bekend, werden veel gevangen op het Groene Strand tussen de Stadsmuur ter hoogte van de Vispoort en het IJsselmeer, waar wij als relict van de Zuiderzeeflora Aardbeiklaver en Hertshoornweegbree vonden. In de herfst was dit terrein een geliefde pleisterplaats voor beide bovengenoemde vogels. Was er zo'n troepje neergestreken, dan was dat al spoedig in de stroperswereld bekend.

Van het feit, dat deze vogels in hoog-noordelijke streken broeden, zodat de meesten van hen nog nooit met een mens en zijn voor hen fatale streken kennis gemaakt hebben wordt handig gebruik gemaakt. Een rij lijmsokken wordt nu schuin

Tijdens invasies bevatten vollières vroeger altijd wel enkele Krulsbekken of Dennenpapegaaien, zoals zij hier genoemd worden. Foto. Piet Munsterman

in de grond gestoken onder een hoek van 45°. Dan wordt het troepje vogels opgezocht en langzaam opgedreven naar de lijfstokken. Als men dat voorzichtig doet, komen ze niet op de wieken en lukt het meestal wel er een of meer, die tussen de lijfstokken doorlopen en er dan noodwendig mee in aanraking komen, te vangen. Toch ontkomt er nog wel eens een vogel, zij het dan, dat hij versierd is met een lijfstok aan zijn staart, zoals wij er wel zijn tegengekomen op onze strandwandelingen. Deze vogels waren duur en brachten anderhalf maal zoveel op als een Putter, die toen voor één gulden verkocht werd. Meestal had de koper, die zich beroemde op zo'n zeldzame vogel, er niet lang plezier van, doordat ze gewoonlijk spoedig in gevangenschap bezweken. Deed de politie niets tegen deze clandestiene vogelvangst? Zeker wel; de marechaussees, aangevuurd door hun commandant, waren zeer ijverig en ook de gemeentepolitie liet zich niet onbetuigd, maar een grote handicap voor hen was hun uniform. Reeds op grote afstand kregen de vogelvangsters hen in het oog, zelfs als ze in burger surveilleerden en zo was het heel moeilijk, de overtreders der vogelwet op heterdaad te betrappen. Gebeurde dit, dan werden de vangmiddelen en de lokvogels in beslag genomen en de laatsten bij het politiebureau of bij de marechaussee-kazerne losgelaten. Deze vogels, die zo lang in kleine kooitjes geleefd hadden en verleerd hadden zelf hun voedsel te zoeken, waren er niet best aan toe. Vaak werden ze na een paar dagen of zelfs nog wel de zelfde dag door hun vroegere eigenaars teruggevangen. Om iets dergelijks te voorkomen, bracht ik eens 14 in beslag genomen lokvogels naar het landgoed Oldenaller, op 15 km afstand van Harderwijk. Het ging mij aan het hart, ze daar te moeten loslaten, want er waren er bij, die niet eens goed konden vliegen en dus ten dode waren opgeschreven. Tegenwoordig worden zulke vogels niet dadelijk losgelaten, doch enige tijd in een volière gehouden voor men ze de vrijheid hergeeft.

Midden oktober verschenen enkele vogelvangsters met slagnetten op de weiden langs de kust. Zij hadden een vergunning gekocht om gedurende 2 weken deze vangst voor de handel uit te oefenen. Vroeger, toen de vogelvangst nog niet door de vogelbeschermingswet zeer beperkt was, moesten er volgens bejaarde Harderwijkers veel meer geweest zijn en was er voor de vinkachtigen weinig kans om door die keten van vangers heen te komen. Nu telde ik er dicht bij Harderwijk naar het zuiden slechts twee, nl. een werkloze Belg, die boven in de Vispoort woonde, en een bokkumroker die na de totstandkoming van de Afsluitdijk zijn beroep niet meer kon uitoefenen en nu van de Zuiderzeesteunwet trok. Pas 4 km verder bij Horst lag weer een vinkenbaan. Juist die 2 weken, dat er mocht worden gevangen, was het weer buitengewoon ongunstig voor de trek en kwamen er bijna geen vogels door. Ik kreeg medelijden met die vinkers, die in weer en wind in het open veld de hele morgen stonden te kleumen bij hun takkenhutje en er de kosten van hun vangvergunning niet eens uit zouden halen. Eind oktober werd het weer veel beter en zoals te verwachten was brak er toen een sterke, uitgestelde trek los, waarbij de vogels 'je de pet van je kop vlogen', zoals de vinkers het uitdrukten, maar toen was het voor hen te laat.

Het volgend voorjaar vernam ik, dat de Stichting 'Vogeltrekstation Texel' de

komende herfst banen op Texel en bij Monster wilde openen, teneinde door het ringen van vogels op grote schaal de trek langs de Noordzeekust te bestuderen. Het kwam mij voor, dat er nu ook zo'n baan aan de IJsselmeerkust moest komen, waarlangs de trek zeker even belangrijk was als langs de Noordzee. Op een vergadering van de Nederlandse Ornithologische Vereniging sprak ik over mijn plan met een bestuurslid van de Stichting en met de technische leider, dr. W. H. van Dobben, die beiden er onmiddellijk zeer enthousiast over waren en mij alle mogelijke hulp en zelfs financiële steun beloofden.

Daarna stelde ik de vinker uit de Vispoort voor om als vinker voor het op te richten ringstation op te treden. Zijn gezicht straalde van vreugde bij het vooruitzicht, dat hij nu de ganse herfst van september tot zelfs in december zou kunnen vangen en al die tijd niet meer behoefde te stempelen en hij stemde onmiddellijk toe. Met hem hadden we meteen materiaal en lokvogels voor ons bedrijf. Mr. Neeb gaf ons toestemming op zijn land aan de kust een 300 meter ten zuiden van Harderwijk dat bedrijf uit te oefenen.

Nu moet men zich een vinkenbaan aan de Veluwekust niet voorstellen als die welke in de duinstreek werden aangetroffen en waarbij Hoos in 'Ardea' zulk een goede beschrijving geeft. Een gerieflijk huisje, waarin het materiaal en de lokvogels bewaard worden en van waaruit getrokken wordt, de 'druip' = een net, dat over bogen dichtgetrokken wordt, het 'hout' = een wal naast de druip, waarop een rij boompjes staan, verschillende soorten lokvogels op de 'wip', dat alles is er niet bij. Vergeleken met het bedrijf in de duinstreek, waar de rijke kooplieden uit de 17e en 18e eeuw reeds voor hun genoeg kwamen vinken en zeker zullen bijgedragen hebben tot het vervolmaken van dit bedrijf, gaat het er aan de Veluwekust nog zeer primitief toe en is er in geen duizend jaren enige verandering in gekomen. Zo'n vinkenhuisje zou volgens mijn vinker hier niet kunnen bestaan, daar de door stropers zo begeerde inhoud er zeker binnen korte tijd uit zou verdwijnen. Onze baan bestond uit een zogenaamde 'hut', een rechthoekige ruimte van 2 bij 1 meter, omgeven aan 3 zijden door een 1 meter hoge haag van in de grond gestoken twijgen van brem, liguster en andere groenblijvende struiken, waarachter de vanger neerhurkt als de vogels overkomen. Vóór de 'hut' zijn de drie banen opgesteld, respectievelijk voor Spreeuwen, Vinken en Kneuen. De vinkenbaan is met zwarte aarde bestrooid, terwijl er een rij distels en takjes zijn neergezet. De distels met vruchten, die reeds hun zaadpluis vertonen, zijn er voor de Putters of Distelvinken geplaatst. De lokvogels in kleine kooitjes staan op de grond om de banen geschaard. Behalve Vinken en Putters hadden we ook Sijzen, Groenlingen, Kneuen, een Geelgors, een Keep en een Frater. Achter de vinkenbaan stond een stok van 1½ meter hoogte, van waar een lijn, de zogenaamde roerlijn, naar de 'hut' liep. Op het midden van de baan was met een korte lijn een gebroekte Vink bevestigd aan de roerlijn. Vloog er een troep Vinken over, dan roerde de vanger. d.w.z. hij trok aan de roerlijn, waardoor de Vink omhoog getild werd en daardoor z'n vleugels uitspreidde, zodat de witte spiegels door de overvliegende Vinken konden worden gezien en hen tot dalen op de baan verlokten. De 2 lokspreeuwen, die we op de spreeuwenbaan hadden, waren eenvoudig met een touwtje aan een paaltje op de baan gezet. De overvliegende spreeuwendwormen moesten door hun lange fluittoon na te bootsen tot bijdraaien verlokten worden en natuurlijk streken ze dan bij de baanspreeuwen. Een bandrecorder bestond toen nog niet en wie het natuurlijkste die lange fluittoon kon nabootsen, ving de meeste Spreeuwen.

Op de kneuenbaan waren de gekooide lokvogels het enige middel om de overtrekkers tot strijken te bewegen. Drukke trekdagen waren voor de Vink aan de roerlijn natuurlijk zeer afmattend. Gewoonlijk hield het vogeltje het hoogstens een week uit en moest dan door een vers exemplaar vervangen worden. Geen wonder, dat dr. Van Dobben, die mij in de eerste week van mijn vinkerscarrière bijstond, trachtte een wip te introduceren ter vervanging van de roerlijn. Ik zie hem nog met Van der Pitte, onze vinker, op de trap van de Vispoort zitten om een wip in elkaar te knutselen, een paaltje, waaraan beweegbaar een latje bevestigd is. Door een gaatje in het paaltje liep een lijn van het latje naar de 'hut'. Aan het einde van het latje zat een touwtje, waaraan de gebroekte Vink was vastgemaakt. Trok men aan de lijn, dan ging het latje omhoog en de Vink dus ook, maar die had al spoe-

dig geleerd, bij zo'n manoeuvre op het latje te strijken. Die wip werd nu enkele dagen op de baan gebruikt, maar de vinker kon er niet aan wennen en zo werd hij spoedig weer vervangen door de roerlijn. Gekooide lokvogels, die slechts de lok- of alarmtoon lieten horen konden natuurlijk veel minder de aandacht van de overvliegers trekken dan zingende vogels.

Maar in de herfst zingen de meeste vogels niet, althans zeer zelden. Om in de herfst zingende Vinken, Sijzen en Kneuen te hebben, worden ze in de zomer gemuit of zoals de Harderwijkers dat noemen, gemoekt, d.w.z. ze worden een paar maanden in het donker gehouden. Men plaatst de kooitjes in een kast die van voren open is en door een gordijn gesloten kan worden. Dit sluiten geschiedt langzaam, zodat de vogels er aan kunnen wennen, hun voedsel en water in het donker te vinden. Na twee maanden wordt het gordijn weer langzamerhand geopend. De vogels keren weer naar het licht terug en beginnen te zingen alsof het voorjaar is. Ze hebben een kunstmatige winter doorgemaakt. In de dissertatie van dr. Damstee, die proeven met Groenlingen nam, kunnen we lezen, dat de gonaden, die vóór de muilt niet groter waren dan een graankorrel, er na gezwollen waren tot de grootte van een erwte. De hormoonklieren zijn actief geworden en de vogels gedragen zich als zonder de muilt zij in het voorjaar zouden doen.

De trek begint 's morgens al in de schemering en onze vinker laadde, als het nog volslagen donker was, de netten en lokvogels op een kruiwagen en vertrok daarmee van de Vispoort langs de stadsmuur en vervolgens over de weiden naar de 'hut', die met de lurfpaaltjes het enige permanente van onze vinkenbaan uitmaakte. Op de tast werden deze paaltjes, die nauwelijks boven het gras uitstaken, gevonden en de lurven, de staven, waartussen de netten worden gespannen, er aan vast gemaakt. Daarna werden de lokvogels om de banen geplaatst en de roerlijn met de roervink aangebracht. En nu was het wachten maar op de vogels, die bij gunstig trekweer reeds in de schemering overkwamen. Met oostenwind vlogen ze vaak 'sterhoog' en waren niet naar beneden te krijgen. Was de wind zuid of zuidwest en niet te zwak, dan kwamen ze laag over en waren de vangsten het grootst. De vogels werden voorlopig in de roerkap bewaard, een platte, cilindervormige doos, van boven open en door een net afgedekt, waarin een opening afgesloten door een dameskous zonder voet. Door die slappe buis werden de gevangen vogels in de roerkap gestoken. Daar het geheel afgedekt was door een zwarte doek, bleven ze daar rustig zitten tot ze eruit gehaald werden om geringd hun reis weer voort te zetten. Als men zo de hele morgen in weer en wind op de baan staat en telkens bewogen wordt door de emoties, opgewekt door goede vangsten of mislukte slagen komt onwillekeurig het oeroude jachtinstinct weer boven, dat onze verre voorvaders bezield moet hebben, toen ze alleen door de jacht aan de kost moesten komen. Als de 2 weken, gedurende welke de vinkers, die voor de handel vingen, om waren, was het niet te verwonderen, dat we die als gasten bij de baan kregen, dat ze ons met raad en daad trachtten bij te staan en alles even intens beleefden als wij, even verheugd waren als wij, wanneer met één slag 10 Putters onder het net kwamen, maar het doodzonde vonden, dat we al die kostbare vogels zo maar weer vrijlieten.

Het vangen was een ware sport en zeer sportief was wel het vangen van stootvogels, die op onze roervink afkwamen. Vooral Sperwers trokken veel door. Als zo'n vogel uit het noorden over de baan vloog, streek hij meestal een honderd meter verder op een hekpaaltje neer. Dan was het zaak hem in het oog te houden, terwijl we in de hut doken. Plotseling kwam hij dan als een pijl uit de boog op de baan af. Nu was de grote kunst het trekken op het juiste moment. Trok men even te vroeg het net dicht, dan ontsnapte de vogel. Deed men het een onderdeel van een seconde te laat, dan was hij wel gevangen, maar had hij de roervink in zijn klauwen en die overleefde dat niet. In de tijd van 3 jaren werden 13 Sperwers geringd, ook enkele Torenvalken, een Boomvalk en een Smelleken, zelfs een Klapdekster, die zich als een stootvogel gedroeg en eveneens op de roervink afkwam. Terwijl we eens bij de hut stonden te praten, hoorden we geritsel achter ons, keken om en zagen een Sperwer van een putterkooitje afvliegen. De eerste terugmelding van een op onze baan geringde vogel was die van een Sperwer, 21 november 1939 geringd en bemachtigd op 5 mei 1942 in Zweeds Lapland.

Natuurlijk keken we het meest naar vogels, die gevangen konden worden, maar

daarbij had ook alles, wat er verder op vogelgebied bij de baan te beleven was, onze belangstelling.

De grootste verrassing kwam op 16 oktober 1939, toen een jonge Middelste Jager op een jonge Kokmeeuw stootte boven het IJsselmeer, er mee in het water tuimelde, waarop beide vogels dicht bij onze baan aan land spoelden. De meeuw kon niet meer vliegen, strompelde over de stenen aan de oever het land in, gevolgd door de jager, die hem telkens in de kop pikte tot het ten slotte bezweek. De jager was in het geheel niet schuw en toen ik de dode meeuw in de richting van mijn baan gooide, streek hij er onmiddellijk weer bij. Mijn bedoeling was, hem te vangen op de baan, door de prooi telkens wat dichterbij de baan te gooien, maar daar kreeg de jager ten slotte genoeg van en vloog weg, voordat de meeuw op de baan lag. Het gelukte professor Van Oordt, die juist die dag onze baan bezocht, op zeer korte afstand talrijke foto's van deze gebeurtenis te maken, waarvan er in 'Ardea', jaargang 29 (1940), 4 verschenen met een artikel van zijn hand.

De 2de Wereldoorlog maakte aan het bestaan van onze vinkenbaan een einde, evenals aan de vangst voor de handel, die na de oorlog niet meer werd toegestaan. De omstandigheden waren na de oorlog zo gewijzigd dat we aan het weder oprichten van onze baan niet meer konden denken. De vinkenbanen voor het ringen van vogels in de duinstreek werken nog steeds. In onze streek wordt ook nog wel geringd, zoals te Hoophuizen en in Oostelijk Flevoland, maar de vogels worden daar nu gevangen met Japanse mistnetten.

De mooie natuur in de omgeving van onze stad, waarover ik in het begin van dit artikel vertelde, bestaat niet meer of is op het punt te verdwijnen, maar de belangstelling er voor is wel veel groter dan 35 jaar geleden, waardoor we nu de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de afdeling Noord-West Veluwe van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging hebben.

Voor de vogels kunnen we nu naar Oostelijk en Zuidelijk Flevoland gaan en naar de bossen, waar echter de stootvogels zeer schaars zijn geworden of geheel verdwenen, zoals met de Haviken het geval is.

Door de nieuwe IJsselmeerpolders is de gestuwde trek langs de voormalige Zuiderzeekust langzamerhand vervangen door de breedfronttrek en bij Harderwijk dus van weinig betekenis meer.

Het gilde der sijsjeslijmers bestaat echter nog steeds, zoals o.a. bleek op 12 november II., toen zich bij de stad een grote zwerm Grote Barmstijzen ophield en een Controleur-Vogelwet er al dadelijk lui, gewapend met lijmstokken bij aantrof. Aan de andere kant van de stad vond hij een elfjarige jongen ook al met een lijmstok op de sijsjesjacht. Een volièrehouder in mijn buurt, die bij een elzenlaan woont, had vorige herfst de euvele moed een elzentak op de volière te plaatsen. Kwam er een troepje Sijzen in de laan, dan bevestigde hij gauw wat lijmstokken in de tak, waaraan veel elzenproppen hingen. Een loksij was natuurlijk wel in de volière. Verdwenen de Sijzen, dan haalde hij er de lijmstokken weer uit.

Het is helaas nog niet gelukt, hem op heterdaad te betrappen. Goudvinken worden nog vaak in volières aangetroffen. De eigenaars beroepen zich op een vroegere uitspraak van de rechter, dat deze vogels tot het pluimvee behoren, hetgeen echter spoedig weer herroepen is, ongetwijfeld tot grote telurstelling van vele leden der Harderwijkse Vereniging van 'Vogelvrienden'! Ach, zolang er wetten zijn, zullen er ook overtredingen daarop zijn, doch makkelijk wordt het de overtreders tegenwoordig niet gemaakt nu de politie hier werkt met de vliegende brigade en door verscheidene Controleurs-Vogelwet '36 (in burger!) wordt bijgestaan.

● A. A. Tjittes, Wilhelminastraat 16, Harderwijk.

LITTERATUUR

Deelder, C. L. (1949): On the autumn migration of the Scandinavian Chaffinch. *Ardea* 37: 1 - 88.

Hoos, D. (1937): De Vinkenbaan. *Ardea* 26: 173 - 202.

Malssen, J. F. M. van (1924): Avifauna van Harderwijk. *Orgaan van de Nederlandsche Club van Vogelkundigen*. 14e afl. nr. 3.

Oordt, G. J. van (1943): Vogeltrek, tweede druk.

Oordt, G. J. van (1940): A juvenile Blackheaded Gull (*Larus ridibundus* L.) attacked by a Pomatorhine Skua. (*Stercorarius pomarinus* Temm.) *Ardea* 29: 45 - 47.

Tinbergen, L. (1967): Vogels onderweg. Derde druk.

Tjittes, A. A. (1939): Verslag van het ringstation 'Harderwijk' over 1937 en 1938. *Limosa* 12: 19 - 24.

Tjittes, A. A. (1940): Verslag van het ringstation 'Harderwijk' over 1939. *Limosa* 13: 70 - 72.